

Book Review: Defence Economics (Şennur Sezgin)

Kitap İncelemesi: Savunma Ekonomisi (Şennur Sezgin)

Melek Bıyıklıoğlu Koyuncu ^a,

^a Eskişehir Osmangazi University, Turkey, melek_biyiklioglu@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4105-0560>

Sezgin, Ş. (2018). *Savunma Ekonomisi*, Nisan Kitabevi, Eskişehir Sayfa sayısı: 206

ARTICLE INFO

Book Review

2020, Vol. 2(1), 381-384

e-ISSN 2667-5927

Bu kitap, savunma ekonomisi ile ilgili Türkiye’de yer alan literatür eksikliğine katkı sunmak amacıyla yola çıkarak, beş bölüm halindeki eseri okuyucu ile buluşturmuştur. Birinci bölüm giriş mahiyetinde olup çeşitli tanımlamalara yer verilmiş, ikinci bölüm savunma ekonomisine temel teorik yaklaşımlar, üçüncü bölüm savunma harcamalarının seyri, gelişimi ve ekonomik etkileri, dördüncü bölüm savunma sanayi ve beşinci bölüm askeri insan gücü başlıklarından oluşturulmuştur. Bölümler hakkında daha detaylı bilgi aşağıda yer almaktadır.

Birinci bölümde, savunma ekonomisinin her ülkenin kendi güvenliğini sağlama ihtiyacından ortaya çıktığı belirtilerek tanımı yapılmıştır. Ülkelerin savunma harcamalarına ayırdıkları payların farklılaştığına vurgu yapılarak, Jane Defence Raporu’na göre, Soğuk Savaş sonrasında savunma harcama rekorunun tekrar kırılacağına işaret edilmiştir.

1990’ların başlarında soğuk savaşın sona ermesi ile savunma ekonomisine olan ilginin azalacağı beklentisinin, iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle oluşan yeni dünya dinamikleri aracılığı ile nasıl farklı bir seyir izlendiği ortaya konulmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde, hem eski konuların hem de yeni savunma konularının ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

“Savunma Ekonomisi” teriminin akademik literatüre kim tarafından kazandırıldığı açıkça bilinemesi de, günümüze doğru gelirken Adam Smith, David Ricardo, John Baptiste Say, Karl Max ve Milton Friedman gibi ekonomistlerin bu terimi eserlerinde kullandığı, bu alanda çeşitli düşüncelere sahip oldukları ifade edilmiştir. Savunma ekonomisi literatürü 1960’lardan sonra farklı bir yön çizmiş, mevcut görüşleri bir adım daha ileriye taşıyan Charles J. Hitch ve Roland N. McKean tarafından yapılan “Nükleer Çağda Savunma Ekonomisi (1960)” adlı yayın olmuştur. Intriligator’a (1960) göre, yapılan tanımda savunma ekonomisi, genel ekonominin bir parçası olarak görülüp, savunma ile ilişkili olan savunma harcamalarının düzeyi, savunma harcamalarının etkileri, savunma sektörünün varlığının ve büyüklüğünün nedenleri, savunma harcamalarının ve savunma sektörünün uluslararası istikrar ve istikrarsızlık üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Intriligator’un tanımına eleştiri getiren Reppy (1991), bu tanıma dar bularak, farklı olarak stratejik olmayan kurumların davranışlarını da bu alana dahil ederek, tanıma genişletmiştir.

Sandler & Hartley (1995) tarafından hazırlanan “Savunma Ekonomisi El Kitabı” başlıklı kitapta ise savunma ekonomisi; kaynakların tahsisi, gelir dağılımı, ekonomik büyüme ve ulusal güvenliğin sağlanması gibi konuları araştıran bir alan olarak tanımlanmaktadır.

Bir alan olarak 1960’lı yıllarda ortaya çıkan savunma ekonomisi ile ilgili başlangıç sayılan üç temel çalışma; J. Hitch & Roland McKean (1960)’e ait The Economics of Defence in the Nuclear Age kitabı, Richardson’un (1960) da yapmış olduğu silahlanma yarışı modeli ve üçüncü öncü çalışma Scheling’in (1960) çatışma ve savunma çalışmalarına oyun teorisi kavramlarını tanıştırmasıdır.

1970’li yıllara gelindiğinde ise savunma ekonomisinde yoğunlukla çalışılan konular şu şekilde olmuştur; Silahlanma yarışı çalışmaları, savunma harcamaları ülkelerin büyümelerini olumlu mu etkilemektedir yoksa büyümeyi engellemekte midir?, askerlik için alternatif sistem çalışmaları, savunma ile ilgili endüstrileri karlılık, ihale uygulamaları, rekabet, nükleer silahların azaltılmasının etkileri (conversion) ve endüstri politikaları tarafından incelenmesi, savunma harcamalarının bölgesel etkileri birçok yöntemle analiz edilmiştir.

1980 ve 1990’lı yıllarda daha önceki yıllarda çalışılan konulara ilave olarak, asimetric bilgi ve oyun teorisinin gelişmiş halleri, teşvik sözleşmeleri ve ihale uygulamaları da çalışılmıştır. Yine, son 15-20 yılda savunmada AR-GE çalışmaları, silahsızlanma ve nükleer silahların azaltılması konularının da çalışıldığı görülmektedir. Burada, savunma ekonomisinin uygulandığı ve bu alanın işlediği konulara değinilerek ekonominin birçok alt dalından etkilendiği ifade edilmiştir. Son zamanlarda savunma ekonomisinin niteliği ve alanı ile ilgili olmayan konular da eklenmiştir.

Bugünlere gelindiğinde savunma ekonomisinin, konjonktür sebebi ile savaş ya da barış durumunda bir maliyet oluşturduğu, bu sebeple SIPRI Raporuna göre askeri harcamaların artış trendinde olduğu ifade edilmiş ve savunma ekonomisinin önemini koruyacağına dair öngöründe bulunulmuştur. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra Avrupa’da Silahlı Kuvvetlerin ortamı önemli ölçüde değişmiş fakat ortaya yeni çıkan tehditlerin tehlike boyutu çok yüksek olduğu için, savunma ekonomisi önemini koruyacak ve bu alana olan ilgi artarak devam edecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle temel ekonomik kavramların savunmayı analiz ederken nasıl kullanıldığı açıklanmıştır. Malların sınıflandırılması ile işe başlanarak; özel mal, tam kamusal mal, yarı kamusal mal tanımına yer verilmiş, kamu ve özel malların talebi grafik aracılığı ile gösterilmiştir. Tercihler bilimi olan iktisattan yararlanılarak, ekonominin savunma tercihleri

gösterilerek, klasik örnek olan silahlara karşı tereyağ değiş-tokuşu gösterilmiştir. Bunun akabinde, silahlanma yarışı ve ittifakı modeli açıklanmış, ardından bütçenin durumuna göre şekillenen savunma bütçesi tercihleri analiz edilmiştir. Ayrıca, savunma harcamaları talebinin bilinmesinin birçok açıdan önemli bir konu olduğuna değinilerek, bu talebi etkileyen çeşitli unsurların varlığından bahsedilmiştir. Daha sonra savunma harcamaları talep fonksiyonuyla ilgili teoriler ortaya konulmuştur. Bunlar sırasıyla şöyledir; çoğunlukla savunma harcamaları talep fonksiyonunu açıklamada medyan seçmen teorisi kullanılmaktadır. İkinci model, ittifakların ulusal güvenliğe yaptığı katkıları (spillins) yani pozitif etkilerin dahil edildiği modeldir. Üçüncü model ise, savunma harcamaları kararının bürokratlar tarafından verildiği tezine dayanmaktadır. Dördüncü model, rant kollama modelidir. Buna ilave olarak, çevresel faktörleri fayda fonksiyonunun içine dahil eden modeller de mevcuttur. Askeri harcamaların belirleyicileri üzerine yapılan ampirik çalışmaların dayandığı yaklaşımlar ifade edilmiştir. Daha sonra, tek denklemler (single equation) yaklaşımlar, görünüşte ilişkisiz regresyon (seemingly unrelated regression) ve Eşanlı Denklemler olmak üzere ampirik model çeşitleri incelenmiştir.

Yine bu bölümde, devletlerin askeri harcamalarını açıklayan Richardson (1960) ve onun değişik versiyonlarına dayanan, tanımlayıcı ve normatif olarak ikiye ayrılan silahlanma yarışı modeli de açıklanmıştır. Ancak, Richardson'ın modelinin "kara kutu" olduğu ve sistemde yer alan aktörlerin davranışlarını dikkate almadan mekanik bir analiz yapması sebebi ile eleştiriye maruz kalarak, modeli yetersiz görülmüştür. Bunun neticesinde Richardson'ın modelinin çeşitli versiyonları türetilmiştir. Bunlar; Stok Ayarlama Modeli (Stock Adjustment Model), Murray Wolfson (1968) tarafından ilk defa kullanılan taklit modeli, Wolfson (1968, 1990) tarafından geliştirilen rekabet (rivalry) modeli, itaatkarlık modeli ve diğer bir model bürokratik modeldir.

İttifakların ekonomik teorisi anlatılırken, askeri ittifak ekonomisine teorik ve ampirik genel bir bakış yapılmış, ittifakların faydaları, askeri ittifakın üye ülkeye sağladığı ekonomik avantajlar açıklanarak, grafik yardımı ile gösterilmiştir. Daha sonra, askeri ittifakları açıklamada Olson ve Zechhauser'in (1966) ortaya attığı ilk model olan pür kamu modeli ve bu modelin çeşitli eksiklerinden yola çıkılarak oluşturulan Ortak Ürün Modeli incelenerek bu modellerin matematiksel sunumları yapılmıştır. Ardından, tam gelir ve tam talep fonksiyonu hakkında bilgi verilmiş ve konu hakkında diğer yaklaşımlar kategorisi altında ifade edilen arz teknolojisi ve tahsis süreci anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisini, Keynesyen teori ve Neo-Klasik model ile açıklama yoluna gidilmiş, buna ek olarak iki değişken arasında hiçbir ilişkinin olmadığını savunan görüşler de ele alınmıştır. Daha sonra, savunma harcamalarının tanımı ve kapsamı belirtilerek, çeşitli kuruluşlara göre savunma harcamasına dahil olan giderler tablo yardımı ile gösterilmiştir. Ardından, savunma harcamalarının fayda ve maliyetleri başlığı altında, talep yönlü olan kısa dönemli etki ve uzun dönemli etkilerden bahsedilmiş, bu etkilerin ayrıştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Çalışmada, 2004-2016 yılları arası kıtalara göre askeri harcamaların dağılımı verilmiş, ayrıca 2018 Dünya sıralamasına göre ülkelerin savunma harcamalarına ayırdıkları bütçeler gösterilmiştir.

Sonrasında, Türkiye’de savunma harcamalarının seyri hakkında bilgi verilmiş, savunma harcamalarının bütçeden en yüksek payı almasının sebepleri sıralanarak, ABD’nin Türkiye’ye askeri yardımları 1950-2017 yılları arası içinde savunma, eğitim ve sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı değerlendirilmiştir. Türkiye’nin savunma harcamalarının seyri yıllara göre kendi içinde, komşularına göre ve dünyadaki sıralamasına göre kantite edilmiştir. Son olarak savunma harcamalarının dağılımına bakılmıştır. Burada, savunma harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisini ortaya koymak için, arz yönlü ve talep yönlü modellerden bahsedilerek, eşanlı denklemlerle yapılan çalışmaların bilgisi, kronolojik olarak tablo halinde sunulmuştur.

Dördüncü bölümde, devletlerin monopson gücünde olduğu savunma sanayisinin tanımı yapılmıştır. Daha sonra savunma sanayi ekipman arzlarının türünü belirlemek adına ekipmanları üç gruba ayırarak, detaylı bir şekilde inceleme yapılmıştır. Ardından, savunma sanayinin temel özelliklerine değinilerek, Melman (1972)’nin ABD savunma sanayi üstlerinin özellikleri, Hartley ve Hooper’ın (1995) savunma sanayinde yer alan firmaların özellikleri ve Hartley (2007)’nin savunma sanayileri için kurguladığı özellikler sıralanmıştır. Daha sonra, savunma sanayilerinin ülke ekonomilerine faydaları sıralanarak, ulusal savunma sanayinin ekonomik faydalarına yapılan eleştiriler ortaya koyulmuştur. Savunma sanayinin tarihsel gelişmesi ve performansı başlığı altında, NATO’nun savunma harcamaları analiz edilmiştir. Bazı OECD ülkelerinin AR-GE harcamaları analiz edilerek, hükümetlerin savunma ARGE’sine ayırdığı paya bakılmıştır. İlave olarak, toplam silah ihracat ve ithalatında ülkelerin aldıkları pay, hem ülke bazında hem de diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Bunun yanında, silah ticaretinde ilk 20 ülke ve Dünya’da ilk 100’e giren savunma şirketleri, hasılat miktarı ve savunmanın payı bilgilerinin içerildiği bir tabloda gösterilmiştir. Son olarak, Türkiye’de savunma sanayisi incelenerek, önemli savunma sanayi kuruluşları, bu sanayinin performansına dâhil bilgiler, Türkiye’de hükümetin savunma AR-GE’sine yaptığı harcamalar, Türkiye’de firmaların yaptığı AR-GE harcamaları, ilk 500 büyük firma arasına giren savunma firmalarının performansı ve Türkiye’de silah ithalat ve ihracatına dair bilgi veren veriler sunularak, ülkemizin savunma sanayinde yaptığı yatırım ve gelişmelerle gelecekte önemli bir konuma sahip bir ülke olma yolunda ilerlediği ifade edilmiştir.

Beşinci bölümde, askeri insan gücünün ekonomisini anlamak adına, öncelikle askeri sistemlere dair Türkiye ve Dünya özelinde tanımlar yapılarak, aktif personel ve rezerv personel gibi alt sınıflamalar dâhilinde belirli ülkelerin askeri insan gücü rakamsal olarak ifade edilmiştir. Daha sonra, askeri üretim fonksiyonu hakkında tanımlamalar yapılmış, bu fonksiyon ile ilgili ortaya çıkan problemlere değinilmiştir. Ardından, askeri üretim fonksiyonlarını tahmin etmede kullanılan; ekonometrik askeri üretim fonksiyonu, yanıt-düzey (response-surface) askeri üretim fonksiyonu ve teknolojik askeri üretim fonksiyonu olan üç yöntem anlatılmıştır. İlave olarak, askeri işgücü piyasasının incelenmesi kapsamında askeri işgücü arzı ve askeri işgücü talebi anlatılmış ve zorunlu askerlik ile profesyonel ordu karşılaştırılması yapılarak, bu konuda çeşitli kişilerin yaptığı akademik çalışmalara yer verilerek; gönüllü ve zorunlu askerlik arz ve talebi grafik yardımı ile incelenmiştir.

Melek Bıyıklıoğlu Koyuncu
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi